

VÁGÓ JÓZSEF

CO B D E N~K O N Y V T Á R

19. SZÁM

VÁGÓ JÓZSEF

**DRÁGASÁG, INFLÁCIÓ,
KIVITEL**

*A Magyar Cobden-Szövetségben 1923 március 9-én
tartott előadás*

A MAGYAR COBDEN-SZÖVETSÉG KIADÁSA, BUDAPEST

FISCHER ÖDÖN elnök:

A Magyar Cobden-Szövetség 20. nyilvános ülését megnyitom és szeretettel üdvözlöm körünkben Vágó József urat, a Pester Lloyd közgazdasági szerkesztőjét. Amikor a Kereskedelmi és Iparkamara fényes csarnokaiból a szerkesztőség füstös szobájába került, kiválását az aktív gazdasági életből veszteségnek érezte a magyar gazdasági világnak minden tagja. Ez a veszteség azonban nyereségre fordult, mert ha nélkülözzük is a gazdasági közigazgatás egyik legértékesebb munkását, kaptunk helyette egy olyan közgazdasági publicistát, amilyenre már régóta és hiába vártunk. S itt nemcsak az autonóm vámtarifáról szóló, régebben megjelent, hét vaskos kötetre gondolok, melyet a vámpolitikai központ adott ki s melynek Vágó József volt a névtelenségbe burkolózó neves szerzője, nem a kereskedelmi és iparkamara ügyvivői titkári minőségében évek hosszú során át a közgazdaságnak legváltozatosabb kérdéseiről irt jelentéseire, melyek épp oly gazdagok voltak tudásban és világirodalmi ismeretekben, mint azok a gazdaságpolitikai tanulmányok, amelyek a Huszadik Században láttak napvilágot, hanem főleg a Pestev Lloyd hasábjain megjelenő heti áttekintéseire, melyek a gazdasági élet ese-

ményeiről és fordulatairól: nélkülözhetetlen olvasmányává lettek a magyar dolgozó polgári társadalomnak. Ezek a cikkek világos egyszerűséggel, tiszta és erős logikával, sokoldalú tájékozottsággal állítják összefüggéseikbe a hét gazdasági eseményeit, felfedik az okokat és feltárják a következményeket, az elméleti tudás és a gyakorlati tapasztalat pontos mérlegére állítják a tényeket és adatokat. Azt hiszem, nem lehetne Vágó Józsefet helyesebben és rövidebben jellemezni, mint így: ő a közgazdasági gyakorlat teoretikusa. Előadása, melynek címe programmot jelent, szoros kapcsolatban áll azzal a szereppel, amelyet az utóbbi években mint gazdasági lázunknak hőmérője játszott. A Vágó-féle drágasági indexszám bizonyossága annak, hogy mint a gazdasági kórság diagnosztaja” állandóan a beteg ütőerein tartotta kezét s ez a diagnosztikai tehetsége feljogosítja, hogy most már a terápiáról is elmondjon egyet-mást nekünk.

Kérem, tartsa meg előadását.

VÁGÓ JÓZSEF:

Az ember feledékenységre hajló lény. Újabb és szenzációsabb események kiszorítják memóriájából a régebbieket. Így történt, hogy a drágaságot a háború folyamán és azóta is egyre inkább megszoktuk háborús jelenségnek felfogni. A feledékenységre különösen fájdalmas tapasztalatok és ezzel kapcsolatos remények is teszik hajlamossá az embert. A háborús nélkülözések, amelyeket a háború utániak még fokoztak, azt a vágyat és reményt élesztették, hogy csak legyen vége a háborúnak, csak legyen egyszer igazán béke, majd visszatérnek megint a békeárák. Ugyanígy várták, mert remélték vissza a háború előtti valutaparításokat is. Ezek a remények és várakozások — mellékesen megjegyezve — nemcsak a memóriát borították el, hanem elvették az emberek nagyrészének közgazdasági tisztánlátását is és az e remények megvalósítására fordított munka és fáradozás legalább annyi gazdasági bajt, nélkülözést, munkanélküliséget és értékrombolást vitt véghez, mint maga a háború és az azt felváltó, hozzá méltó béke.

Így merült feledékenységbe az a tény is, hogy drágasági hullám, drágulási folyamat már volt a háború előtt is és hogy ha a háború közbe

nem jön is, 1914 nyarán Európa közgazdái ősze és télire a drágulásnak erőteljes fokozására voltak elkészülve. Nem mintha a természetem vinne rá a német tudósok kedvelt útjára, akik bármely problémáról írjanak is, mindig Ádám és Éváig nyúlnak vissza a kérdés történelmi előzményeinek megbeszélése végett, hanem azért kellett feleleveníteni a drágaságnak nem háborús eredetét, mert vannak egészen kiváló tudósok úgy a bel-, mint a külföldön, akik a mostani drágasággal mint kizárólagos háborús produktummal szeretnek foglalkozni. Ezek számára a problémát roppantul megegyszerűsíti az a tény, hogy két predomináló jelenségsort látnak maguk előtt: a drágaságot és a bank jegy szaporulatot és mindjárt készek is a bajok diagnózisával: azért van drágaság, mert módfelett megszorodott a pénz.

Már pedig az árprobléma a közgazdasági tudománynak nem olyan egyszerű jelensége. Az árszínvonal, vagy hogy ugyanannak az éremnek a másik oldalát is megmutassam, a pénz vásárlóereje nem egyszerű függvénye a pénzmennyiségnek, mint ahogy ezt a közgazdaságtan egyszerűsítői feltüntetni szokták.

Szándékosan nyúlok vissza a háború előtt már észlelt drágulási folyamatra, mert bár voltak akkor is jeles közgazdák, akik az árak emelkedését vagyis a pénz vásárlóerejének szemmellátható csökkenését az inflációval hozták összefüggésbe, akkor 'mégsem volt olyan általános az a feltevés, hogy a drágaságot kizárólag a pénzsza-

porulat idézte föl. Varró István és Tonelli Sándor volt kollégáim egy 17 nyomtatott oldalnyi dolgozatban kéthasábos nyomással adták ki már 1912-ben a drágaság bibliográfiáját, amelynek megjelenése után a háború kitöréséig még egyszer annyi dolgozat jelent meg a drágaság okairól és leküzdésének módjairól. Ez a rengeteg irodalom egyfelől arról tesz tanúbizonyságot, hogy milyen fontos közgazdasági jelenségnek fogták fel már az időtájt az egész Földön a drágaságot és hogy másfelől mennyivel több elmélyedéssel igyekeztek akkoriban feltárni a drágaság okait, mint most, amikor a pénzmennyiségi elmélet hirdetői a pénzszaporulatra való utalással már készek is a drágaság okainak feltárásával.

Messzire vezetne, ha a háború előtti árkutatások eredményeit ma itt részletesen ismételni próbálnám, de mégis úgy érzem, hogy nem fog ártani, néhány fénycsóvát rávetíteni arra a tudományos termésre, amelyet a közgazdasági tudomány a háború kitörése előtt felszínre hozott. Mindenekelőtt tisztában voltak a békeidők kutatói azzal, hogy az áreltolódások okai a termelés és fogyasztás közti viszony eltolódásában keresendők. Kutatták, hogy lépést tart-e a termelés a népesség szaporodásával? Aztán sorra vették a megszorodott népesség szociális helyzetének fokozatos emelkedését, mind szélesebb néprétegek életszínvonalának ugrásszerű emelkedését és mindebből kiderítették, hogy egyre több fogyasztónak ugyannyiségileg, mint minőségileg fokozódott fo-

gyasztása áll szemben a termeléssel, amelynek fokozódása ugyan szintén szemmel látható volt, de amely mégsem emelkedett olyan tempóban és mértékben, mint a fogyasztóké és a fogyasztásé. Megállapította továbbá a közgazdasági tudomány, hogy a fogyasztás mennyiségi és minőségi javulása, az életszínvonal, a közegészség s az élet-tartam emelkedése, a legszélesebb néprétegek jóléte érdekében elterjedt munkásvédelem és munkásbiztosítás szociális terhei a termelési költségeket egyre jobban növelték. Ráutaltak az állam feladatairól régebben uralkodott felfogások megváltozásának ama következményére, hogy az a közterheket és ezzel újból a termelési költségeket növelte. A minap oly korán elhunyt Lers Vilmos a háború előtt fokozódott militarizmus kétoldalú drágító hatását mutatta ki, egyfelől fokozott és a szokottnál minőségileg magasabb rendű fogyasztást mutatva ki róla, másfelől azzal, hogy munkaerőt elvonva a termeléstől, megint csak a termelést kevesbítette és drágította. Kutattuk akkoriban az áruközvetítésnek is a szerepét a drágulásban és meglehetősen világossá tettük, hogy a drágaság leküzdése céljából létrehozott új szövetkezeti és hatósági árusítóboltok nem hogy apasztották volna, hanem egyenesen a fölöslegességig fokozták az áruközvetítők számát, akiknek megélhetési költségei a kiskereskedelmi árakat emelték. A szocialisták élénk ellenmondása mellett a munkabérek emelkedéséről is kimutatták, hogy a termelés drágítására és a fogyasztási szükségletek

emelkedésére vezetnek. A szocialisták ezzel a ténnyel szemben mindig azt a megfontolást emelték ki, hogy rendesen az olcsón termelő üzemekben voltak magas munkabérek, amiből azt a tanulságot akarták levonni: magas munkabér = olcsó termelés, mintha a kettő közül a magas bér volna az olcsó termelés oka és előidézője és nem fordítva, az aránylag olcsón termelő üzem engedhette meg magának a munka magasabb díjazását. Az elfogulatlan tudósok közöttük is a termelés olcsóbbításániak szükségességét hangoztatták, így szegődött nálunk Magyarországon is Szabó Ervin a Taylorizmus szolgálatába, hirdetvén, hogy magas reálbért csak fokozott termelőmunka bír el.

Aztán jött a háború s menten megszűnt a hadviselő országokban az elfogulatlan kutatás s a tudományos gondolkodás. A háborús politika a közgazdák túlnyomórészét militarizálta. A német vezérkar közgazdái kiadták a jelszót: *umlernen*, a közgazdaságtan eddigi tanait békeigazságoknak degradálták; jöttek a háborús közgazdaság és a gazdasági háború teoretikusai újszerű, ad hoc konstruált elméletekkel, amelyek épp úgy, mint a hivatalos hadi jelentések, a kedélyek megnyugtására, a Durchhalten-álláspont propagálására irányultak. Jött a moratorium, a külföldi államokkal szemben való fizetési tilalom, a kivitel és a behozatal korlátozása, jöttek az árszabályozások, az árvizsgáló bizottságok, az uzsorabíróságok, a tilalomfák ezrei ugyanannyi kijátszással és megindult a verseny a tilalmak fokozása és a ki-

játszási elmeél között. A termést elvermelték, a maximált áruk termelését elhanyagolták és áttértek a nem maximált termelési ágakra, a nyílt üzletek nem tudtak beleilleszkedni a tilalomfákkal agyonborított új gazdasági rendbe, megindult a batyuzás, a csempészet, a lánc- és a zúgkereskedelem, a hivatalos árak mellett keletkeztek a földalatti árak, a meghamisított gazdasági élet mögött terpeszkedett az *elnyomott*, kockázatos *vált* és ezért csak annál erősebben drágító való élet. A hatóságok részben túrték is a tiltott zugforgalmat és a tiltott fogyasztást. Jöttek a központok és velük a gazdasági törvényszerűségek újabb ignorálása. Mindenekfölött pedig jött az összes gazdasági jelenségek eltitkolása: a külforgalmi statisztika, a termelési statisztika és a jegyintézeti kimutatások, a tőzsdei árjegyzés mind elnémultak és beállt a piac s a termelés teljes áttekinthetlensége. Tisztánlátásukat megőrizni kívánt közgazdák egyszerre el voltak vágva a gazdasági élet megfigyelésének és lemérésének összes eszközeitől. A sötétben tapogatózás vette kezdetét, amit megnehezített még a titkolózással karöltve fellépő új emberspecies munkája: a beavatottság álarcában fellépő áltudósoké! A többit aztán megtette a háborús pszichózis.

Sokan hirdették és hirdetik ma is a közgazdaságtannak a háború folyamán bekövetkezeti csődjét. Milyen felületes, milyen üres vád ez! Rendszerint olyanok emelik, akik sohasem is voltak tisztában a közgazdasági tudomány alapigaz-

ságaival, hanem beérték néhány szóból képzett fogalmaikkal és néhány vulgáris közgazdasági szó-lammal. Persze, akiknek a közgazdasági tudása a kereslet és kínálat közti viszony felületes ismerek-tére szorítkozott és sejtelemmel sem bírtak azokról' a gazdaság-pszichológiai kutatásokról, amelyek feltárják a kereslet mögött álló szükségleti sorrendről, a határhasznosságról megállapított ta-nokat, akik nem látták a kínálat mögött a terme-lési költségeket, azok vakon elfogadták az umler-nen követelésének hamis tanításait. Nem akarok e tárgynál tovább vesztegelni, úgysem mondat-nék el róla jobbat s újabbat, mint amit Heller Far-kas műegyetemi tanár az e témáról múlt év május 1-én az Akadémiában tartott székfoglaló előadá-sában kitűnően kifejtett. Heller professzor kimu-tatta ebben az előadásában, hogy a háborús ta-pasztalatok maradék nélkül igazolták a közgazda-ság egész elméletét s hogy „új elméletre, új téte-lekre a háborús árjelenségek magyarázatánál nincs szükség” „, hogy „a háború nem állította a közgaz-dasági tudományt eddig meg nem fejtett kérdések elé” s hogy „a jövedelemeloszlásra vonatkozólag tanított tételeinkkel ellentétben álló tényeket sem hozott a háború felszínre, csupán élesebb világí-tásba helyezte azokat a megállapításokat, amelye-ket régebbi elemzéseivel és azok dinamikai irány-ban való további kiépítése kapcsán elméletünk már a háború előtt a drágaság kérdésének vizs-gálata kapcsán megállapított”.

A drágaság és a drágaság elleni küzdelem

meddősege a háborús jelenségek révén nem hogy újabb magyarázatra nem találtak, aminthogy erre szükségük sem volt, hanem ellenkezőleg, még csak újabb megszilárdítására vezettek a közgazdasági tanításoknak. A drágaságot a termelés apadása, a termelési költségek növekedése és az a tény kielégítően megmagyarázzák, hogy a fogyasztás nem apadt a sülyedt termelésnek megfelelő mérvben, sőt részben még meg is növekedett. Gyömrei Sándor volt kollégámmal együtt 1918-ban írtunk egy könyvet a kivitel fejlesztéséről, amelyben már akkor rámutattunk a fogyasztás terén végbement eltolódásokra. Ráutaltunk már akkor arra az akkor még nem sokak által figyelembe vet tényre, hogy a katonaságtól hazakerült falusi lakosság hús, cukor s kávéfogyasztásra szokott rá s megismerkedett a városi élet fokozott szükségleteivel. Azóta látjuk, hogy a birtokát adómentessé tett kisbirtokosság fogyasztása mily hihetetlen nagy mértékben megnövekedett. A mezőgazdasági munkást pedig naturáliákban történő fizetése abba a helyzetbe hozta, hogy ugyanannyit fogyaszthasson, mint békében. Ezek a tényezők egymagukban is ellensúlyozni alkalmasak a háborús elszegényedés folytán bekövetkezett azt a kényszertakarékosságot, amely a középosztály széles rétegeire oly szörnyen ránehezedik.

A drágaság tényének újabb magyarázatra, nevezetesen arra a magyarázatra nincs szüksége, amely azt szinte elsősorban a pénz mértéktelen el-

szaporítására vezeti vissza. Heller Farkas előbb említett akadémiai székfoglalójában a háborús ár-alakulás összes jelenségeit a pénz szerepének bevonása nélkül vizsgálta és maradék nélkül oldotta meg. Ugyancsak ő utal arra, hogy „már a háború alatt akadtak többen, akik szerint tisztán az áruk oldalán végbement változások is elegendő magyarázatát nyújtják az áremelkedésnek s ezzel együtt a pénzértéksülyedésnek is”. A közgazdasági teória már a háború előtt tisztázta azt a tényt, hogy áremelkedés és pénzértéksülyedés ugyanannak a tümenénynek csupán két oldala és nem külön jelenségek.

Régi kontroverzia az, amely a drágaság és a pénzszaporodás dolgában az ok és okozat körül dul. Csaknem egyidejű a tyúk és a tojás prioritása körüli vitával. Maradék nélkül tán soha nem lesz eldönthető, most rendszerint együtt lépnek fel s hatványozzák egymásra való kölcsönhatásukat. A drágaság fokozott pénzszükségletet teremt és von maga után és vannak esetek, amikor a pénzmeny nyiség szaporodása az árakra fokozóan hat vissza. Az árszínvonal minden lényegesebb emelkedése a pénzmeny nyiség szaporítását vonta még mindig maga után, de nem minden pénzszaporítás vonja okvetlenül maga után az árszínvonal emelkedését. A XIX. század második fele a fokozódó olcsóbbodás jegyében állott, holott úgy az arany, mint a bankjegyforgalom állandóan szaporodott. Hogy mennyire nem mindegy, hogy minő alapon jött létre a pénzszaporodás a drágaság szempontjából,

azt a példák egész sokaságával lehet bizonyítani. Az ilyen példákat a közgazdák legjobban maguk szeretik konstruálni, mert az életből merített gyakorlati esetek sokszor arra nézve adnak újabb vitanyagot, hogy vájjon az őket citáló közgazda helyesen állította-e be a tényeket. Ha az ember pl. a Korányi- vagy a Rasin-féle bankjegy-bevonásnak az árakra gyakorolt minimális hatására hivatkozik, akkor a pénzmennyiség elméletére esküvők rögtön előállnak magyarázatokkal, amelyek mellékvágányokra viszik át a vitát, csak azért, hogy elméletük mellett kitarthassanak. Ad absurdum vivő példákkal akarom tehát megvilágítani a kérdést, hogy a pénz külföldi és belső vásárlóerejére a pénzmennyiség minden körülmények közt egyforma hatással van-e?

Vegyük a következő abszurd esetet. Valamely jegybank főtanácsülésére bevetődik egy Svengali, aki hónapokon át arra tudná szuggerálni az illetékeseket, hogy utasítsák vissza minden olyan váltónak a leszámítolását, amelynek áruváltó jellege van, tehát az összes malmok, gyárak, üzletek, bankok váltóit visszautasítanak és váltóhitelt csak az alanyi költőknek, moziknak, színházaknak s más ilyen nem árútermelő rétegeknek nyújtanának. Tegyük továbbá fel, hogy annyi hitelt kapnának az alanyi költők, mozik, színházak stb., mint amennyi régebben eszkomptált áruváltók beváltásából a jegyintézethez visszafolyik. A forgalomban levő bankómmennyiség tehát változatlan maradna. Vájjon változatlan maradna-e ez abszurd esetben

a pénz külföldi kurzusa és az illető országbeli ár-színvonal is? Úgy-e, hogy nem. Hiszen ily eljárás nyomán a termelés megakadna, a kivitel megszűnne, ellenben a nyakkendő, ruha, pezsgő, baba, film, kosztümbehozatal s a lírikusok, mozisok és színészek egyéb fogyasztási igényének minden egyes árúobjektuma beözönlene az országba. Ennek kereskedelmi és fizetési mérlege elromlana, minden megdrágulna és a pénz külföldi kurzusa leromlana. Pedig a forgalomban levő pénz-mennyiség nem változott volna.

Vegyünk egy más példát. A háború kitörésével egyidejűleg az egyik hadviselő állam a pénzügyi mobilizációt azzal kezdte volna meg, hogy a bankjegyek felét kényszerkölcsonnel bevonja. Vájjon a felére leszállított pénzforgalom megakadályozta volna-e a háborús drágulást, amelyet az áruknak improduktív elfogyasztása, a produktív termelés abbamaradása, a kivitel megszűnése stb. magától értetődően a pénzmenyiségre való tekintet nélkül felidézett volna?

Nézzünk egy harmadik példát: Egyik fiatal barátom szokta a quantitasteoretikusoktól kérdezni, hogy mi lett volna, ha pl. Oroszország a stratégiai vasutak kiépítésére és a muníciógyártás fokozására a franciáktól kapott aranymilliárdokat produktív célokra hozta volna forgalomba és a doneci szénmedencét erőteljesen feltárta, a bakui olajmezőket hasznosította, a faexportálást lehetővé tevő Murman-vasutat kiépítette, ugaron maradt földjeit termelés alá fogta volna? Vajjon az ily

célből történő pénzszaporulat az orosz valutát rontotta volna-e? Vajjon a fokozott termelés az árakat felfverte volna-e?

De minek folytassam e példákat? Hiszen a pénzmennyiségi elmélet maga már azért is értéktelen, mert óvatosan úgy formulázza meg tanítását, hogy a pénzeszközök szaporítása — a termelés viszonyainak különbeni változatlansága esetén — a pénz értékét kell, hogy apassza. De vajjon változatlanok maradhatnak-e a termelési viszonyok, ha a szaporított pénzzel a termelést fokozzák?

De hiszen valamennyien emlékszünk a háború kitörésének időpontjára. Az első dolog volt, hogy az arany-, ezüst-, nikkel- és bronzpénz eltűnt a forgalomból. A hadrakelt sereg nagymennyiségű készpénzt vitt magával a frontok felé, amely a közforgalomból hosszú időre eltűnt. Azt, hogy vajjon szaporították-e a bankjegyeket, nem tudta senki, nem is érdekelt a háború első heteiben senkit. Mindenki várta Paris, Varsó és Belgrád elestét.

A jegybank különben is azonnal beszüntette a heti publikációkat a bankjegyek forgalmáról. A közérzés azonban az volt, hogy pénzszűke állott be. Ennek \ pénzszükségnek a quantitasteória szerint az árakat le kellett volna törnie és éppen az ellenkezője történt. Még meg sem indult a háború és az áruhalmozás és vele a drágulás fokozása már be is állott. Vagy emlékezzünk vissza a háború végére, amikor már tudtuk, hogy az infláció

állapotában vagyunk és 1918 novemberében mégis árletörés állott be, mert az elrejtett áruk előkerültek rejtékhelyeikről, mert a szociális forrongások megfélemlítették az áruk tulajdonosait, akik főként azt is várták, hogy megnyílnak a határok és ; beárad az olcsó külföldi áru. Pedig a háború befejezésétől a kommün kitöréséig a pénzmennyiség nem csökkent, sőt még szaporodott is.

De minek szaporítani a példákat? Hiszen most már hónapok óta észleljük, hogy az államjegyforgalom szinte változatlanul 75 milliárd korona maradt, ellenben az árak a változatlan pénzforgalom ellenére is mintegy 50 % -kal emelkedtek ugyanez idő alatt.

Mindebből azt kell következtetni, hogy mégsem mindegy az, vajjon minő célokra szaporítják a pénzt? Ha a rendes áruforgalom az emelkedett árszínvonal miatt igényel nagyobb mennyiségű pénzforgalmat, akkor ezt nyugodtan koncedálni lehet, feltéve, hogy csak áruváltók fejében bocsátják ki a pénzt. Az áruváltóknak ugyanis az a természetük, hogy legkésőbb 3 hónap alatt beváltásra kerülnek és akkor a kibocsátott pénz vissza-kerül a jegyintézethez s így az nem járul hozzá a pénzforgalom felduzzasztásához. Az ilyen pénzforgalom a vérkeringéshez hasonlít, amely a szívből kiáradó friss vért végighömpölyögteti az egész szervezeten, amelyet felüdít és jókarban tart, amikor aztán megtette hasznos körforgását, visszatér a szívbe, ahol újból felfrissül. A gyermekben Kevesebb vérmennyiség cirkulál; amire megnő a

teste, a cirkuláló vérmennyisége is nyugodtan szaporodhatik, abból baj nem származhatik.

Menten megváltozik azonban a pénznek ez a természetes körforgása, mihelyt az ilyen körforgásba bocsátott pénzen kívül még másfélű pénzt is szivattyúznak bele a gazdasági vérkeringésbe. Ha az állam vett fel pénzt a jegyintézettől s azt alkalmazottainak adja elfogyasztásra, akkor az ilyen pénz csak az esetben kerülhetne vissza a központba, ha az állam bevételeinek elegendő szaporításával képes volna a forgalomból, amelybe az előbb beszivattyúzta a pénzt, azt onnan újból kiszivattyúzni. Ámde ha erre képes lenne, akkor nem venné igénybe a bankóprést. Az előbbi hasonlathoz visszatérve és ezt a példát a vérkeringésre alkalmazva, képzeljük csak el, mi lenne, ha a szívből kiinduló és oda visszatérő vérkeringésbe befecskendeznének időnkint újabb és újabb vérmennyiséget, amely azonban nem térne vissza a szívbe!? Trombus állana elő, szívbajok stb. Az ilyen szabálytalanul beszivattyúzott pénz persze elrontja a szabályosan kibocsátott pénznek a tulajdonságait is. A fogyasztás lehetővé tételére az állam részére nyomott bankók, ez az inflációs pénz, árinflációt von maga után, amelynek fokozott pénzmennyiségre van szüksége, úgy, hogy a szabályos körforgású pénz is csak látszatra tér vissza a központba, mert onnan prolongálva és felduzzasztva kell újból a forgalomba visszatérnie.

Végül még néhány adalék az infláció és a drágaság közti összefüggéshez. Angliában, Amerika-

ban és a volt semleges államokban már évek óta nincs infláció, sőt azok fokozatosan lefaragták a fölös pénzforgalmukat, de azért az árszínvonaluk 50 és több %-kal a békeárszínvonal fölött van és pénzük külföldi árfolyama is a békeparitás alatt áll. Mindenütt, ahol a pénznek ez a diszázsiója bekövetkezett, tisztában vannak vele, hogy ezt a diszázsiót a kedvezőtlen fizetési mérleg idézi elő. Mindamellett nemcsak nálunk, hanem másutt is sokan hiszik azt, hogy nem a fizetési mérleg kiegyensúlyozásától, hanem az államháztartás egyensúlyba hozatalától függ a valuta további romlásának megakadályozása és ezzel kapcsolatban a stabilizáció. Milyen egyszerű volna pedig ez esetben a probléma. Mindössze az adóprést kellene erősebben megfeszíteni, ami pedig nem lehetetlen, ha elgondoljuk, hogy a legfontosabb termelési ág adószolgáltatása aránylag még mindig milyen csekély. Nem szándékom adótanácsokat adni és beérem az arra való utalással, hogy a földadó, most, hogy buzaparításra felemelték, még mindig csak 10 milliárd koronát, vagyis 17 millió békekoronát eredményez, vagyis éppen 5%-át fedezi az állami szükségletnek.

De vajjon hiszi-e, hiheti-e valaki igazán, hogy az államháztartás rendbehozása után már valutánk és a drágaság ügye is rendbejött? Alig hiszem, hogy e nézet vallói végiggondolták volna ezt a feltevést. Mert ha végiggondolják, akkor rá kell jönniök, hogy ennek a kétségtelen fon-

tos, nagyjelentőségű eredménynek a hatása mindössze abban állna, hogy nem kellene többé az infláció eszközéhez nyúlni, neon kellene többé, az állami deficitet bankónyomással fedezni és ezzel a forgópénz minőségét rontani. De a valutánk még mindig nem volna stabil, ha egyébként több fizetnivalónk lenne a külföldre, mint amennyit az tartozik nekünk fizetni. A fizetési mérleg hiányát könnyebb lenne ugyan az egyetlen két eszközzel, amellyel az rendezhető, kiegyenlíteni, de ha állandóan és évenként visszatér ez a hiány, akkor e két kiegyenlítési mód forrása is csakhamar kiapadna. Az egyik az értékpapírkivitel és más vagyonát ruházás külföldi szanálása a másik külföldi kölcsön felvétele. Deficitmentes állam könnyebben kap kölcsönt, de ha fizetési mérlege állandóan passzív marad, akkor a kölcsönt is egyre nehezebben adják. Ugyanez áll az értéktáruházasokra nézve is. Deficitos államok értékeit nem szívesen vásárolják a külföldön, de a deficitmentes országokét sem az idők végéig, aztán meg hová vezetne az értékvagyonok állandó elidegenítése a külföldön?

Ennélfogva mindé problémák csak a fizetési mérleg rendbehozásával oldhatók meg. Hazánk ennek passzivitását elsősorban és döntően csak kivitele fokozásával faraghatja le. És ezzel elérkeztem előadásom utolsó témájához: a kivitel problémájához. A kivitel fokozásához kettő kell: a kivitel meg nem akadályozása és a kivihető áruk mennyiségének a fokozása. Ma a kivitel még kegy-

ként különböző hatóságok engedélyétől függ. Ma nem attól függ a kivitel, hogy vannak kivihető áruink s vannak exportőrjeink, akik azoknak piacot tudnak szerezni, hanem még attól is, hogy a hatóságok megengedik-e, idejében és azoknak engedik-e meg a kivitelt, akik tudnak és szoktak kivinni s hogy nem olyan feltételekhez kötik-e a kiviteli engedélyeket, amely feltételek betartásán *aztán* megfeneklik a kivitel.

Példák: A babkivitelt olyankor engedték meg, amikor felvevőpiacaink már rég befedezték magukat máshonnan babbal. A vadkivitel szabaddátételét a hivatalos lap a vadászati tilalmi idő első napján publikálta. Klasszikus eset aztán a hagyma exportjának esete, valóságos iskolapéldája annak, hogy milyen átok az, ha a kivitel mástól is függ, mint az exportortól. A hagymatermelők és exportőrök már 1922 júliusában figyelmeztették a hatóságot arra, hogy tegyék szabaddá a kivitelt. A hatóság akkor a „még ráérünk” álláspontjára helyezkedett. Augusztusban kezdte a hagymakivitel feltételeinek ügyét tárgyalni. Ki is kötöttek olyan feltételeket, hogy a szakemberek rögtön azt mondták, hogy ugyanannyi fáradsággal akár el is tilthatták volna a kivitelt, holott mintegy 3000 wagonra tették a belföldön fölös hagyma mennyiségét. Az első hónap eltelte után látván, hogy túlfeszítették a hurot, elengedték a természetbeni leadást, mint az export egyik feltételét. Egy hónap múlva kiderült, hogy a hagymát még így is exportképtelenné tették. Erre némi idő eltelte után

elengedték a másik feltételt: a kiviteli illetéket is. A hagymakivitel mégsem indulhatott meg, mert közben a vasúti szállítás díját túlzott mértékben felemelték. A hagyma még mindig itt volt az országban, már rothadni kezdett, mire mérsékelték a fuvardíját is. Most aztán már teljesen szabaddá is tették a kivitelt, csak hogy közben a felvevőpiacok rég befedezték szükségletüket Egyiptomból. A kereskedők azóta újra érdeklődnek új piacok iránt, de még kérdés, lesz-e ennek az érdeklődésnek sikere. Hatóságaink általában abban a tévhitben élnek, hogy a külföld rá van szorulva a magyar terményekre és addig vár szükségletének fedezésével, míg ők a magyar exportőrnek megengedik az exportot. Ezért fekszik a londoni hűtőházakban még ma is 200 waggon baromfi, a kivitt mennyiség fele, eladatlanul. Nem kevesebb ország, mint Dánia, Hollandia, Francia-, Olasz- és Lengyelország, Litvánia, Jugoszlávia, Argentina, Kanada, Ausztrália, Kína, Japán és India küldi el Angliába a ma^a baromfitermését és pedig kiviteli illetéktől mentesen, holott nálunk 117 K-ért kell előbb leadni a fővárosnak' ugyanannyi baromfit, mint amennyit kivinni akarnak. A főváros ezért a 117 K-n szerzett baromfiért elkért 250 K-t, ma többet is, anélkül, hogy ezzel az akcióval a húsarakra szabályozólag hatna, de az exportárakat oly magasra srófolja ezzel, hogy — mint említettem — a magyar baromfieleadás Londonban csak igen vontatottan megy. A tojásexportőröknek is a 28 K-ért beszerzett tojásból 6 K-ás árban kellett 150

ládát leadniok minden 110 láda kivitele esetén. Hogy ez az exportképességre nyomasztólag hat, az nem szorul magyarázatra.

Órákig lehetne folytatni e tanulságos esetek felsorolását, anélkül, hogy az esetek halmozásából más eredmény származhatnék annál, hogy a kivitelt szabaddá kell tenni, annak nem szabad a hatóságok kegyétől, időbeosztásától és politikai vagy egyéb megfontolásaitól függni.

A lisztkivitel esetéből, mint legtöbb kiviteli cikkünk dolgában folytatott exportpolitikánk szemmellátható esetéből azonban még egy tanulság bontakozik ki, az t. i., hogy az ilyen (exportpolitika valutánkat mennyire rontja.

Évek óta számtalanszor figyelmeztettem lapomban valutánk hivatott őreit, hogy az indokolatlanul magas lisztkiviteli illeték nemcsak akadályozza a lisztextportot, hanem ennek következtében valutánkat is egyre jobban rontja. Óvó szavam süket fülekre talált. Mint egy csalhatatlan közgazdasági törvényt vezettem le lege artis azt a tan-tételemet, hogy egy passzív fizetési mérlegű, eladósodott országnak, az exportkényszerűség állapotában élve, nincs más választása, mint vagy a kivitelt forszírozni, fejleszteni és könnyíteni, de legalább is ne gátolni, amennyiben pedig az exportgáta-hoz az ilyen ország bármi célból vagy okból ragaszkodnék, akkor az exportkényszerűség a valutaromlás útján viszi keresztül a maga akaratát: az ország újra exportképessé tételét. A tétel világos, plauzibilis, a tapasztalatok mind-

megannyiszor igazolták és mégis hiába. A nullás-liszt kivitele fejében métermázsánként 65 kg. búza árának kiviteli illeték fejében való lefizetését követeli a rendelet. Ez már több ízben exportképtelenné tette lisztexportőreinket; valahányszor az exportképtelenség állapotába kerültünk, valutánk leszállt és semmiféle devizaközpont, behozatali megszorítások, kiviteli jelszavak nem használtak ez ellen. Minden valutaromlás újra helyreállította exportképességünket, ámde ugyanez a valuta-romlás fokozta a búza belföldi árát is, mire drágább lett a liszt előállítás s miután még mindig változatlanul magas a liszt kiviteli illeték, a valutának ismételten kellett az exportképesség helyreállítása érdekében leszállnia és meg merem jósolni, hogy a kiviteli illeték fennmaradása esetén nem is fog hanyatlásában megállni addig, míg az exportképesség be nem áll, amely valutaromlás nélkül is beállhatott volna, ha leszállították, vagy pláne megszüntették volna a liszt kiviteli illetéket. A valutaromlásért elsősorban és szinte kizárólag a túl magas kiviteli illetéket terheli a felelősség. S ha kérdik, hogy vájjon miért ragaszkodnak mégis hozzá, azt kell felelnem, hogy nem tudom. Állam-pénzügyi oka nincs, hiszen amíg a kiviteli illeték megakasztja a tényleges kivitelt, addig az államnak e címen csak azokban a rövid átmeneti idő-közökben van némi bevétele, amelyek az -exportképtelenség egyik szakát elválasztják az újabb exportképtelenségi állapottól. Közélelmezési politikánk a drágulás elleni küzdelmében ragaszkodik

ez illetékhez és annak magasságához, nyilván abból a tévhitből indulva ki, hogy elég kiviteli illetéket statuálni és akkor a világpiaci áraknál a bel-földi ár mindig a kiviteli illeték erejéig olcsóbb lesz. Ez az eredmény is elmaradt azonban. A bel-földi liszt és kenyér ára nőttön-nő, mert nő a búza ára is, amelyet emelkedésében a kiviteli illeték sem tud megakadályozni, mert a búzatermelő ragaszkodik a világpiaci árhoz, mondván, hogy ő is legtöbb szükségletét világpiaci áron szerzi be. Ehhez képest sem az állam, sem a fogyasztók nem látják hasznát a kiviteli illetéknek, ellenben annál több kárát látja mindkettő a hozzá való konok ragaszkodás miatt folyton hanyatló valutának. E helyen tehát újra felemelem szavamat a valuta-hanyatlás megelőzése végett a kiviteli illeték megszüntetése érdekében.

Befejezem pedig előadásomat azzal, hogy a kivitelnek mindent felülmúló nagy fontossága mellett nem érhetjük be azzal, hogy a hatóságokat leszereljük kivitelmegakasztó munkájukban. Nem elég túrni a kivitelt, bár már ez is nagy előny. A 'kivitelt fejleszteni és fokozni is kell. Ha csak a legcsekélyebb mérvű tervszerűség hatná is át gazdaságpolitikánkat, rég sorra kellett volna venni termelőforrásainkat abból a szempontból, hogy mely ponton kell azok exportszolgáltató képességét feltárni. Sorra kellett volna venni ama gyárainkat, amelyek békeidőkben egy 50 milliós vámterület, de legalább is egy 20 milliós országterület gazdasági szükségletének kielégítésére voltak be-

rendezve és megállapítani, mi az oka e rengeteg termelőkapacitás parlagon heverésének? Hol vannak ipartelepek, melyek éjjel-nappali üzemre való átalakítás esetén exportfeleslegeket tudnának produkálni? Ez esetben rájöttek volna arra, hogy malmaink szívesen kihasználnák őrlőkapacitásokat, ha nekik az őrlési forgalmat a rendes feltételek mellett megengedik, hogy sörgyáraink, bőrgyáraink, cipőiparosaink, fafeldolgozó gyáraink, malátagyáraink s még sok más üzemág csak termelőapparátusa egyrészével dolgozik, holott hasznosítani tudná az egészet, ha az egyiknek a hitel-szükségletét, a másiknak a devizaigényeit, a harmadiknak egyéb kívánalmát teljesítik.

Jelentőségében azonban mindez eltörpül mezőgazdaságunk visszavetettsége mellett. Sokszor hivatkoztam már rá, most is újra utalok arra, hogyha Csonka-Magyarország mezőgazdasága csak annyit termelne is, mint amennyit megtermett a trianoni határokon belül az 1911-1915. közt eltelt évtöd átlagában, az egymaga betömné azt a tátongó űrt, mely behozatalunk és kivitelünk között tátong, sőt kiegyensúlyozná még a fizetési mérleg deficitjét is. Itt kínálkozik a munkára bőven tér és a rosszul dotált középosztály férfiainak jobb keresetre áttérésére bőséges lehetőség.

Elnök: Mindannyiunk nevében mondok köszönetet Vágó József szerkesztő úrnak mai nagyon érdekes kritikai előadásáért, mely mindnyájunkat érintő izgalmas problémával foglalkozott s amelyből sokat tanultunk. 20-ik nyilvános ülésünket bezárom.

